

Senatoru minimums

jeb kas būtu jāzina studentam - senatoram

Priekšvārds

Katrā augstākās izglītības iestādē ir savas lēmēj institūcijas, kuru galvenie pienākumi atrunāti Augstskolu likumā. 2002. gadā notika pirmais Latvijas studentu apvienības rīkotais studentu - senatoru seminārs. Šī tradīcija saglabājusies līdz pat mūsdienām. Pēc 2002. gada semināra J.Pūce izveidoja SENATORU MINIMUMU, kurš palīdzētu ikdienas studentu senatoru darbā, būtu kā rokasgrāmata, lai studentu darbs senātā būtu produktīvs un tiktu veikts studentu senatoru mērķis - pārstāvēt augstskolas studējošo intereses. 2015. gadā atjaunojam šo minimumu - ar mērķi, lai studentu senatori nepakļaujas augstskolu vadības spiedienam, zina savas tiesības un pārzina lauku, kurā viņiem jāstrādā. Dokuments veidots maksimāli interaktīvs, lai ikdienas gaitā to varētu izmantot un atrast risināmajiem jautājumiem nepieciešamās atsaucēs likumos un Ministru kabineta noteikumos.

Saturs

1. KO MUMS SAKA LIKUMI?	2
1.1. AUGSTSKOLU LIKUMS	2
1.2. CITI NORMATĪVIE AKTI.....	4
2. KO MĀCĀMIES NO PIEREDZES?	5
2.1. JURIS PŪCE PAR STUDĒJOŠO SENATORU DARBU.....	5
2.2. CITU SENATORU IETEIKUMI.....	8
3. SKAIDROJŠĀ DAĻA	10
3.1. PROFESIONĀLĀ UN AKADĒMISKĀ IZGLĪTĪBA.....	10
3.2. AKADĒMISKIE AMATI	10
3.3. LICENCĒŠANA UN AKREDITĀCIJA	11
3.4. AUGSTSKOLAS BUDŽETS	12
3.6. AUGSTSKOLAS STRUKTŪRVIENĪBAS	14
3.7. AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDE.....	14
3.8. LATVIJAS STUDENTU APVIENĪBA UN STUDĒJOŠO PAŠPĀRVALDE	15
3.9. AUGSTSKOLU PAŠPĀRVALDE UN STRUKTŪRVIENĪBAS	15
3.10. STUDIJU STRUKTŪRA.....	17
4. NOBEIGUMS.....	19

1. Ko mums saka likumi?

Izlasiet visus Jūsu augstskolas darbību noteicošos dokumentus. Jūs noteikti atklāsiet daudz ko jaunu, kaut arī tas paņems kādu brīdi Jūsu laika. Iekšējo normatīvo aktu zināšana Jūs var izglābt no nevēlamām situācijām, jo dažkārt arī augstskolu vadība nezina visus noteikumus. **Nezināšana Jūs neatbrīvo no atbildības Jūsu studējošo priekšā.**

Augstskolas Senāta darbību regulē	
Augstskolu likums	<i>Nosaka galvenās augstskolas senāta funkcijas.</i>
Augstskolas Satversme	<i>Precizē tiesības katrai lēmējinstīcijai, tai skaitā Senātam.</i>
Citi likumi un MK noteikumi	<i>Regulē kādas specifiskas darbības jomas.</i>
Augstskolas normatīvie akti	<i>Senāta nolikums u.c. - nosaka lēmumu pieņemšanas tiesības konkrētai instīcijai konkrētajā situācijā.</i>

1.1. Augstskolu likums

Augstskolu likums (par Senātu - 15.pants): <http://likumi.lv/doc.php?id=37967>

Augstskolu likums nosaka vienu no būtiskākajiem principiem, kas ir svarīgs, lai izprastu Senāta vietu un lomu. Proti, augstskolas Latvijā ir iestādes ar pašpārvaldes tiesībām. Tas nozīmē to, ka augstskolai ir tiesības pašai izvēlēties metodes kā realizēt tos uzdevumus, kurus ir izvirzījis augstskolas dibinātājs (valsts augstskolām – valsts, privātām augstskolām – augstskolas īpašnieks). Metožu izvēle var nozīmēt diezgan daudz un arī diezgan maz. Taču uz šīs metožu izvēles tiesības balstās visa augstskolas autonomija un arī visu tās pašpārvaldes instīciju (senāta, satversmes sapulces, fakultātes domes u.t.t.) spēks un ietekme augstskolā.

Augstskolu likums Senātu noteic par vienu no galvenajām lēmējinstīcijām augstskolā, dodot tai tiesības apstiprināt kārtību un noteikumus visās augstskolas darbības sfēras. Likums

nosaka jomas, kurās senātam ir ekskluzīvas tiesības pieņemt lēmumus, proti, citām institūcijām nav tiesības aizstāt senātu šīs funkcijas izpildē. Šīs funkcijas ir:

1. tiesības apstiprināt augstskolā īstenotās studiju programmas;
2. tiesības apstiprināt studiju programmu direktorus;
3. tiesības noteikt augstskolas finanšu resursu struktūru;
4. tiesības dibināt un likvidēt struktūrvienības;
5. tiesības apstiprināt augstskolas struktūrvienību nolikumus;
6. tiesības dibināt iestādes, to skaitā – publiskās aģentūras;
7. tiesības pieņemt lēmumu par zinātniska institūta dibināšanu;
8. tiesības apstiprināt darba samaksas principus augstskolā (ievērojot Ministru kabineta noteikto kārtību);
9. tiesības pieņemt nolikumu par akadēmiskajiem amatiem;
10. tiesības izvirzīt priekšlikumu par augstskolas profesoru vietu skaitu;
11. tiesības pieņemt lēmumu par konkursa izsludināšanu un izsludināt konkursu uz asociētā profesora amatu;
12. tiesības neizsludināt konkursu uz akadēmisko amatu, bet uz laiku līdz diviem gadiem pieņemt darbā viesprofesoru, viesdocentu vai vieslektoru;
13. tiesības apstiprināt nozares profesoru padomes sastāvu;
14. tiesības apstiprināt Padomnieku konventa nolikumu un ievēlēt tā locekļus;
15. tiesības noteikt kārtību, kādā kvalificējami pārkāpumi un uzliekami sodi par augstskolas personāla pienākumu nepildīšanu;
16. tiesības izskatīt apelācijas par studējošā eksmatrikulāciju, kuru veicis rektors;
17. tiesības apstiprināt akadēmiskās šķīrējtiesas lēmumus;
18. tiesības apstiprināt augstskolas studējošo pašpārvaldes nolikumu.

Augstskolu likums par studējošo pārtāvjiem Senātā

Studējošo pārstāvjiem Senātā jābūt vismaz **20% no senatoru kopskaita** (15. panta 3. daļa).

Studējošo pašpārvaldei ir tiesības **ievēlēt** šos studējošo pārstāvjus nevis satversmes sapulcei (15. panta 3. daļa).

Studējošo senatoriem ir ekskluzīvas tiesības izmantot **veto** un apturēt lietas izskatīšanu, kas skar studējošo intereses (54. panta 2. daļa).

Senāta darbību un kompetenci reglamentē satversmes sapulces apstiprināts nolikums. Ir vērts iepazīties ar šo nolikumu, jo par kārtību, par kuru tajā ir panākta vienošanās, ir jāievēro un to dažkārt var izmantot priekš studējošo interešu aizstāvības.

1.2. Citi normatīvie akti

Ar izglītību saistītie likumi atrodami šeit: <http://www.izm.gov.lv/lv/normativie-akti/likumi>

Senāta darbību nosaka vēl vairāki normatīvi akti. Tā, spēkā ir noteikumi par valsts emeritētā zinātnieka statusa piešķiršanu, kas nosaka senātam tiesības izvirzīt kandidātus uz šo amatu un dažu augstskolu senātiem – kandidātus uz padomi, kas šo nosaukumu piešķir. Šeit: <http://likumi.lv/doc.php?id=214694>

Studiju programmu akreditācijas noteikumi un licencēšanas noteikumi nosaka to, ka augstskolas senātam ir jāapstiprina ikviena programma, kas tiek virzīta akreditācijai un licencēšanai. Augstskolas senāts pēc tam veic visas svarīgās izmaiņas studiju programmā (nosaukuma maiņa, studiju programmas direktora maiņa u.tml.).

2. Ko mācāmies no pieredzes?

2.1. Juris Pūce par studējošo senatoru darbu

Likumus zināt ir labi. Tieši tādai, salīdzinoši vājākai, senatoru grupai kā studenti – senatori likumu zināšana bieži vien ir vienīgā iespēja kā aizstāvēt savas intereses un tiesības senāta ikdienā. Taču tiesību zinātnē ir pazīstams tāds romiešu teiciens, ka tiesības piemīt modrajiem, proti, tiesību īstenošanu labumu dod tikai tiem, kas māc šīs tiesības pareizi un laikā pielietot. Tāpēc svarīgi ir zināt ne tikai likumus un nolikumus, bet arī mācēt tajā noteikto pietiekami labi izmantot. Šajā sadaļā es vēlētos pievērsties senāta darba organizācijā un norisē svarīgiem faktoriem, kas būtu jāzina studentiem – senatoriem, lai sekmīgi aizstāvētu studentu intereses šai institūcijā.

Augstskolas senāts mēdz būt dažāda lieluma. Latvijā ir senāti, kur ir 50 senatori un tādi kur ir tikai septiņi. Senāta lielums ir atkarīgs gan no augstskolas lieluma, gan tradīcijām. Tas, protams, nosaka studentu – senatoru skaitu attiecīgajā augstskolā, gan arī rada zināmas izmaiņas senatoru darba vidē. Mazskaitlīgā senātā studentu pārstāvjiem (ne reti – pārstāvim) ir jāstrādā ar tikai dažiem senatoriem, kas vienlaikus ir gan viegli (jo nav jārunā ar daudziem senatoriem), gan arī grūti (jo vienoties ar lielāku skaitu cilvēku vienmēr ir vieglāk, nekā ar nelielu). Tas pats sakāms par daudzskaitlīga senāta senatoriem.

Senāts darbu organizē diezgan dažādos veidos. Ne reti pastāv senāti, kur senatori pirms sēdes pat nezina tā darba kārtību, vai tā ir veidota tādā veidā, ka nav iespējams nojaust senātā patiesi paredzētos lēmumus. Piemēram, darba kārtība ir divi mazsvarīgi punkti un punkts “Dažādi”, kurā parasti tiek izskatītas visdažādākās lietas. Mans ieteikums studentiem – senatoriem būtu

veicināt tādas kārtības ieviešanu, ka darba kārtības tiek veidotas vismaz nedēļu pirms sēdes un iepriekš izsūtītas senatoriem. Vajadzētu aicināt izbeigt paražu darba kārtībā iekļaut “dažādi”, jo nav tādu jautājumu, kurus nevarētu zināt nedēļu pirms senāta sēdes (un ja zina, tad lai tā arī ieraksta darba kārtībā). Ja nedēļas laikā rodas liela nepieciešamība kādu jautājumu izskatīt senāta sēdē, tad tos var ierosināt sēdes sākumā iekļaut papildus darba kārtībā un atsevišķi nobalsot par to. Būtu tomēr svarīgi, lai šādā veidā netiktu senāta sēdes darba kārtībā iekļauti tādi

punkti, kas prasa papildus analīzi no senatoru puses. Jebkurā gadījumā sēdes gaitai uzmanīgi jāseko līdzī, lai gadījumos, ja šādi punkti tomēr parādās, studenti – senatori spētu pieņemt lēmumu un attiecīgi rīkoties.

Senāta sēžu sagatavošana notiek dažādi. Ir augstskolas, kur katrs senators iepriekš saņem visu sagatavoto lēmumu projektus (*uzskatu to par labāko variantu, it sevišķi studentiem – senatoriem, jo nodrošina tiem iespēju analizēt sagatavotos lēmumu projektus un sniegt tiem savus priekšlikumus*), bet ir arī augstskolas, kur lēmumi vispār rakstveidā parādās tikai pēc pieņemšanas un nav zināmi senatoriem līdz sēdes dienai. Šāda prakse ļoti kaitē studentiem – senatoriem, kuru iespējas piedalīties lēmumu pieņemšanā ir tieši proporcionālas saņemtās informācijas apjomam par pieņemamajiem lēmumiem un to pamatojumu.

Studentiem – senatoriem gluži tāpat kā jebkuram citam senatoram ir tiesības iesniegt senāta lēmuma projektu. Tas nozīmē arī tiesības iesniegt priekšlikumus par jebkuru lēmuma projektu, kuru ir sagatavojis kāds cits (rektors, īpašnieks, kāds no augstskolas vadības u.c.). Taču, lai varētu izmantot šo savu tiesību, studentiem – senatoriem sagatavotie lēmumu projekti ir jāzina iepriekš. Augstskolu senātos parasti darbs notiek ne tikai senāta sēdēs, bet arī iepriekš komisijās (vai darba grupās). Zinu gan, ka atsevišķu augstskolu senātos nepastāv komisijas (vai darba grupas), taču pat tajās notiek iepriekšējs darbs pie lēmuma projektiem neformālās sanāksmēs. Studentiem – senatoriem ir svarīgi būt šo komisiju (darba grupu, neformālo sanāksmju) locekļiem. Tajos gados, kurus esmu bijis LU senators, esmu vienmēr pieturējies pie principa, ka studentiem ir jābūt pārstāvētiem visās senāta komisijās, tādejādi esot informētiem par visiem lēmumiem, kas tiek virzīti apstiprināšanai uz augstskolas senātu.

Sevišķi svarīgi no studentu viedokļa ir ietilpt komisijās (darba grupās, neformālajās sanāksmēs), kas spriež par divām jautājumu grupām:

- a. *studijām augstskolā (studiju programmu apstiprināšanu, izmaiņām tajās, studiju organizēšanu, principiem) – jo šie jautājumi vistiešāk skar augstskolas studenta ikdienu;*
- b. *augstskolas finansēm – jo šie jautājumi skar augstskolas studentu maciņus (proti, ietekmē viņus visskaudrāk).*

Tāpat studentiem – senatoriem sevišķi vajadzētu sekot līdzī jautājumiem, kas skar struktūrvienību izveidi un pārbīdi, jo jāsaprot, ka katras jaunas struktūrvienības izveide nozīmē arī papildus tēriņus no studentu kabatas struktūrvienības darbinieku atalgojumam.

Būtisks jautājums, kas skar studentu – senatoru ikdienu, ir tas, ka visi priekšlikumi, kurus izvirzīsiet senātā vai tā komisijās (darba grupās, neformālās apspriedēs), tiks uztverti nevis kā konkrētā studenta – senatora priekšlikumi, bet gan studentu pašpārvaldes viedoklis. Tas dod priekšrocību, bet arī atbildību, jo nevarat savas domas vieglprātīgi uzdot par studentu

pašpārvaldes pozīciju. Sliktākais, ciniski runājot, kas varētu notikt, būtu vēlāks studentu pašpārvaldes lēmums, kas ir pretējs paustajai nostājai. Tāpēc es ieteiktu darīt divas lietas:

1. apspriest visus svarīgos jautājumus pirms izskatīšanas senātā (tā komisijā) ar pārējiem senatoriem un studentu pašpārvaldi vai tās aktīvāko daļu;
2. ja tas nav iespējams (laika trūkuma dēļ vai tāpēc, ka pašpārvaldē nav neviena, kas būtu kompetents par šo jautājumu runāt), tad izvairīties tieši uzdot savu viedokli par pašpārvaldes viedokli, bet runāt kā par savu personīgu viedokli.

Ja tomēr abi šie padomi neder, tad būs vien jāuzņemas atbildība uz sevi (vispār tā ir laba senatora pazīme – uzņemties atbildību par norisēm) un paust savu viedokli kā studentu pašpārvaldes viedokli.

Svarīgs jautājums senāta ikdienā ir to cilvēku noskaidrošana, kas ir noteicošie senātā dzīvē. Pēc savas pieredzes šos cilvēkus dalu četrās grupās:

1. Rektors – kā augstskolas vadītājs rektors ietekmē jebkura lēmuma pieņemšanu. Tāpēc ļoti svarīgi ir strādāt kontaktā ar rektoru, pastāvīgi piedaloties jebkura viņa iniciēta lēmuma apspriešanā. Ja studentiem – senatoriem nav principiālu iebildumu, strīdus gadījumos labāk ir balsot tā, kā grib rektors. Nevajag gan arī aizmirst pārējos spēlētājus.
2. Senāta priekšsēdētājs – parasti vada senāta darba kārtības (formālās vai neformālās) sastādīšanu un var spēlēt izšķirošu lomu strīdīgu lēmumu pieņemšanā. Ar senāta priekšsēdētāju labāk uzturēt draudzīgas attiecības, cik tas iespējams.
3. Augstskolas vadība – kā vadošu amatpersonu grupa parasti darbojas saskaņoti senāta sēdēs, tomēr labi var novērot lomu sadali šajā darbībā. Augstskolas vadību tomēr nevajag uztvert kā pilnīgi homogēnu veidojumu un svarīgi ir mēģināt izziņāt atšķirības starp tās locekļiem. Tās var būt svarīgas atsevišķu lēmumu pieņemšanā.
4. Akadēmiskie līderi – parasti daži cilvēki senātā, kas ir jūtami aktīvāki kā pārējie un spēj tos aizkustināt. Ne reti šie cilvēki ieņem opozicionāru lomu vadībai, taču nevajag pārāk priecāties par to, jo tikpat ātri kā šie cilvēki sāk konfliktēt ar vadību, tikpat ātri tie atkal vienojas ar to.

Kopumā varu ieteikt – pastāvīgi strādāt ar augstskolas pārējo personālu, taču neuztvert arī tos par saviem ienaidniekiem – parasti tie ļoti priecājas par studentu pārstāvju aktivitātēm.

Studentiem – senatoriem ir jāpiedalās visu lēmumu apspriešanā un jāinteresējas par visiem lēmumiem (jā, jā, arī par tām visām garlaicīgajām lietām, kas saistītas ar profesoru vietu saglabāšanu, vai studiju programmas vienu vai otru kursu). Tikai piedaloties visu lēmumu apspriešanā komisijās (darba grupās, neformālajās apspriedēs) var nodrošināt to, ka studentu viedoklis būs svarīgs arī patiesi būtiskos jautājumos. Gribētu aicināt studentus – senatorus nebaidīties senātā

sēdēs runāt bieži (varbūt pat katrā senāta sēdē), jo tas veicinās studentu – senatoru prestiža veidošanos augstskolās.

Nobeigumā vēlos runāt par gadījumiem, kad tomēr neizdodas darbā komisijās (darba grupās, neformālās sanāksmēs) pārliecināt savus kolēģus – senatorus no citām augstskolas personāla grupām (pasniedzējus un administratīvos darbiniekus) par Jūsu viedokļa pareizību. Tādā gadījumā, protams, var izmantot veto tiesības. Pirms to dariet, atminieties vienu svarīgu lietu..

Students – senators nav tikai studentu pašpārvaldes pārstāvis augstskolas senātā, bet arī augstskolas pārvaldes daļa. Proti, viņam ir jā rūpējas par divām lietām, kas bieži ir pretrunā – augstskolas pastāvēšanu un uzplaukumu, no vienas puses, un studentu interesēm, no otras puses.

Katru reizi pirms veto piemērošanas vajag izsvērt, vai labums, ko iegūst studenti no lēmuma apturēšanas ir lielāks kā sliktums, kas tiek nodarīts augstskolai. Te es, protams, nerunāju par tām lietām (kādas nereti gadās), kuras tiek virzītas no, iespējams, nesaprātīgu augstskolas administratoru puses un kuras nedod nekādu labumu augstskolai.

Veto tiesības ir tiesības, kas radītas augstskolas studējošo interešu aizsardzībai. Tas nav absolūts, bet gan atliekošs veto. Proti, pēc veto piemērošanas attiecīgo jautājumu izskata saskaņošanas komisija, kuru izveido senāts. Šajā komisijā pusei no locekļiem ir jābūt studentu pārstāvjiem. Tālākais darbs notiek šajā komisijā, kur notiek augstskolas un studentu interešu saskaņošana. Ideālā variantā komisijai ir jā sagatavo jauns lēmuma projekts, kuru vēlāk senāts pieņem ar divu trešdaļu balsu vairākumu. Reizēm šāds rezultāts netiek sasniegts. Tad studentu – senatoru uzdevums ir palikt pietiekami stipriem, lai nepadotos spiedienam, kuru izdara augstskolas vadība.

Veto tiek piemērots atbilstoši senāta nolikumā noteiktai procedūrai. Tāpēc vēl jo svarīgāk ir rūpīgi iepazīties ar šo dokumentu. Parasti veto tiek piemērots senāta sēdes laikā, paziņojot par tu mutiski, pēcāk iesniedzot rakstisku pamatojumu šim veto. Svarīgi atcerēties, ka likums neprasa nekādu īpašu pamatojumu, taču var būt noderīgi norādīt, kādā veidā studentu intereses tiek aizskartas ar attiecīgo lēmumu.

2.2. Citu senatoru ieteikumi

Margarita Božko, Rēzeknes augstskola: “Izstrādājot projektu ir ieteicams vērsties pie Augstskolas jurista palīdzības, lai senāta sēdē veiksmīgi varētu apstiprināt lēmumprojektu. Balsot balstoties uz studējošo interesēm, nevis tāpēc, kā tā nobalso citi senatori.”

Elīza Kirmuška: “Senatoram ir jāievēro LR likumdošanas noteiktās prasības, kas attiecas uz senatora kā valsts amatpersonas statusu, līdz ar to ik gadu jāaizpilda deklarācija. Pēc pieredzes varu teikt, ka VID mājas lapā nevar pārāk labi saprast to un var rasties problēmas, ja neiesniedz laicīgi.”

3. Skaidrojošā daļa

3.1. Profesionālā un akadēmiskā izglītība

Augstākai izglītībai Latvijā ir trīs līmeņi – bakalaura, maģistra un doktora. Universitātēs un augstskolās īsteno akadēmiskās un profesionālās studiju programmas, kā arī zinātnisko darbību, pētniecību un māksliniecisko jaunradi. MK noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju: <http://likumi.lv/doc.php?id=184810>

Profesionālā augstākā izglītība — augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt ceturta vai piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju. Profesionālā augstākā izglītība iedalāma šādi:

1. **Pirmā līmeņa profesionālā augstākā izglītība (koledžas izglītība)** — augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt ceturto profesionālās kvalifikācijas līmeni.
2. **Otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība** — augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt piekto profesionālās kvalifikācijas līmeni.

Pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības īstenošanu un atbilstošas profesionālās kvalifikācijas piešķiršanu reglamentē Augstskolu likums un citi normatīvie akti.

Akadēmiskā augstākā izglītība - izglītība, kuras mērķis ir nodrošināt teorētisko zināšanu un pētniecības iemaņu apguvi, sagatavojoties patstāvīgai zinātniskās pētniecības darbībai izvēlētajā zinātņu nozarē vai apakšnozarē.

Akadēmiskās un profesionālās studijas – bieži tiek minētas kā pretmets. Akadēmisko studiju uzdevums ir nodrošināt absolventu sagatavotību zinātniski pamatotai un pētnieciski bagātinātai darbībai. Profesionālo studiju uzdevums ir dot absolventam profesiju, proti, sagatavot darba tirgum. Faktiski visas studijas augstskolās tiek bāzētas pētniecībā, tāpēc pretišķībām starp šiem studiju veidiem nevajadzētu būt lielai nozīmei. Pēdējā laikā par galveno, dažkārt pat vienīgo atšķirību starp akadēmiskajām un profesionālajām studijām min studiju programmā iekļauto praksi.

3.2. Akadēmiskie amati

Akadēmiskie amati – amati, kas tiek piešķirti augstskolas pasniedzējiem. Akadēmiskos amatos ievēlē tam noteiktas institūcijas (profesorus, asociētos profesorus – profesoru padomes;

docentus, lektorus, asistentus – fakultātes dome vai institūta padome, augstskolās bez fakultāšu iedalījuma – senāts).

Augstskolas akadēmisko personālu veido:

- 1) profesori, asociētie profesori;
- 2) docenti, vadošie pētnieki;
- 3) lektori, pētnieki;
- 4) asistenti.

Profesora amatā var ievēlēt personu, kurai ir doktora grāds un ne mazāk kā triju gadu darba pieredze asociētā profesora vai profesora amatā. Mākslas specialitātēs profesora amatā var ievēlēt arī personas, kuru mākslinieciskās jaunrades darba rezultāti atbilst attiecīgās augstskolas senātā pieņemtajam nolikumam par akadēmiskajiem amatiem [Augstskolu likuma 28., 30. pants]. Profesoru un asociēto profesoru atklātā konkursā ievēlē uz sešiem gadiem.

Docentu ievēlē uz sešiem gadiem, bet to ievēl fakultātes dome vai institūta padome, ja šo institūciju locekļu kvalifikācija atbilst promocijas padomes prasībām. Pretējā gadījumā docentu ievēlēšanas kārtību nosaka augstskolas satversme. Arī vadošos pētniekus un pētniekus var ievēlēt amatā fakultātes dome vai zinātniskā institūta padome, bet, ja fakultātes vai zinātniskais institūts augstskolā nav izveidoti, - augstskolas senāts [Augstskolu likuma 32. 38. pants].

Fakultātes dome vai institūta padome uz sešiem gadiem lektora un asistenta amatā var ievēlēt personas ar doktora vai maģistra grādu. Ja asistentam nav doktora grāda, tad viņu var ievēlēt ne vairāk kā divas reizes pēc kārtas [Augstskolu likuma 36. 37. pants].

3.3. Licencēšana un akreditācija

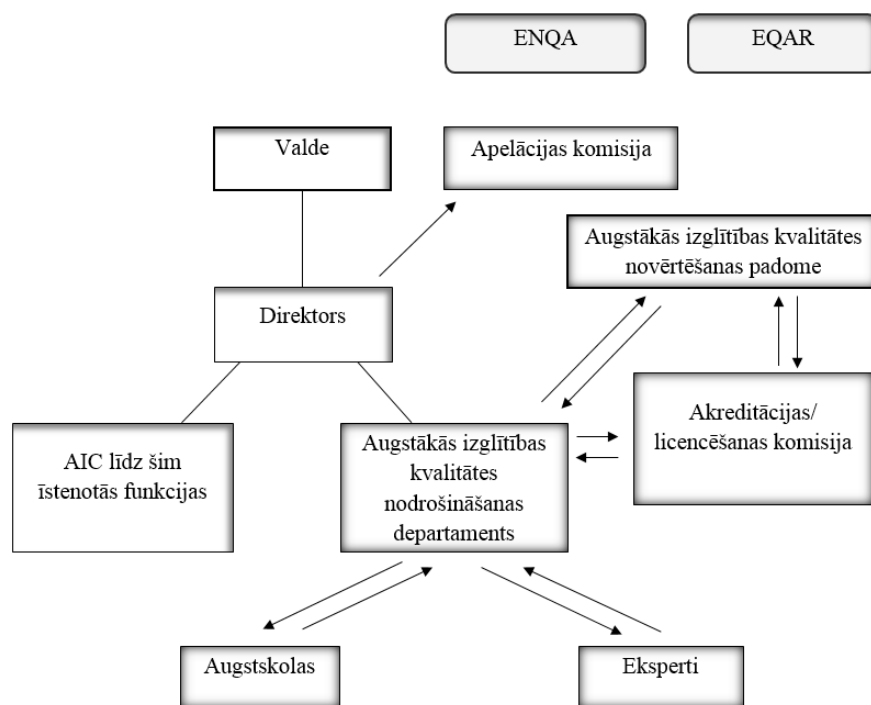
Augstākās izglītības iestāde, kura īsteno noteiktu augstākās izglītības programmu, ir tiesīga uzņemt izglītojamus tikai pēc attiecīgas licences saņemšanas izglītības programmas īstenošanai.

Augstskolas vai koledžas akreditācija - augstskolas vai koledžas darba organizācijas un resursu kvalitātes pārbaude, kuras rezultātā tai piešķir valsts atzītas augstskolas vai koledžas statusu.

Studiju virziena akreditācija - pārbaude nolūkā noteikt augstskolas vai koledžas resursu kvalitāti un spēju atbilstoši normatīvo aktu prasībām īstenot noteiktam studiju virzienam atbilstošu studiju programmu. Augstskolas vai koledžas studiju virziena akreditācija dod tiesības augstskolai vai koledžai izsniegt valsts atzītu augstākās izglītības diplomu par attiecīgajam studiju virzienam atbilstošas studiju programmas sekmīgu apguvi.

- MK noteikumi Nr. 230 “Par studiju programmu licencēšanu”: <http://likumi.lv/doc.php?id=256418>
- MK noteikumi Nr. 668 “Par Augstskolu, koledžu un studiju virzienu akreditāciju”: <http://likumi.lv/doc.php?id=252142>

Gaidāmie (iespējamie) notikumi attiecībā uz licensēšanas un akreditācijas procesu Latvijā. Plānots, ka 2015. gadā augstākās izglītības ārējās kvalitātes nodrošināšanas funkcijas tiks nodotas Akadēmiskās informācijas centra pārziņā, kā arī tiks izveidota Augstākās izglītības programmu akreditācijas institūcija aģentūras statusā. Šo procesu vadībā tiks veikti arī grozījumi Ministru kabineta akreditācijas/licencēšanas noteikumos. Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas aģentūras vispārīgais modelis šobrīd ieceru līmenī:

Padomes iespējamais sastāvs: AIC direktors, IZM valsts sekretārs, AIP priekšsēdētājs, LDDK ģenerāldirektors, RP priekšsēdētājs, LKA priekšsēdētājs, LTRK valdes priekšsēdētājs, LSA prezidents, LIZDA priekšsēdētājs, Ārvalstu eksperts.

3.4. Augstskolas budžets

Augstskolas budžets – katra augstskola katru gadu sastāda budžetu un gada beigās dod par to norēķinu augstskolas dibinātājam (valsts augstskolās – dažādām valsts institūcijām, privātās augstskolās – īpašniekam). Augstskolas budžeta lielu daļu sastāda ienākumi par

studijām. Tie ir divu dažādu veidu – valsts budžeta dotācija studiju vietas izmaksu segšanai un ienākumi no studiju maksas un studiju pakalpojumiem (kopēšanu, izdruku, izziņu u.tml.).

Ministru kabineta noteikumi “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem” nosaka kārtību, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem.

Studējošo pašvaldies budžets. Augstskolas un koledžas vadības institūciju pienākums ir atbalstīt un sekmēt studējošo pašvaldies darbību. Studējošo pašvaldi no augstskolas vai koledžas budžeta finansē apmērā, kas nav mazāks par vienu divsimto daļu no augstskolas vai koledžas gada budžeta [Augstskolu likuma 53. pants]. Tas nozīmē, ka studējošo pašvaldei ir jāsaņem vismaz viena divsimtā daļa nevis 50%, nevis 70%, bet 100% neatkarīgi no tā, ko saka augstskolas vadība, lai arī cik slikta tiek uzburta aina.

Vai pašvaldei ir jāfinansē izglītības iestādes pulciņi un kolektīvi? Augstskolu likuma 53. panta 3. daļā ir noteikts, ka pašvaldei ir jāpārstāv studējošo intereses “akadēmiskās, materiālās un kultūras dzīves jautājumos augstskolā un citās valsts institūcijās”. Tas paredz, ka pulciņi un kolektīvi ir pašvaldies redzes lokā, tomēr pašvalde ir tā, kas lemj, vai tiem piešķirt finansējumu no tās budžeta. Tas likumā atrunāts 53. pantā - "Augstskolas vai koledžas studējošajiem ir sava pašvalde — vēlēta, **neatkarīga** studējošo tiesību un interešu pārstāvības institūcija augstskolā vai koledžā." Līdz ar to tai ir jābūt lemšanas tiesībām attiecībā uz savu finansējumu, protams, ievērojot finansēšanas likumus un noteikumus, kas attiecas uz augstskolu.

- Nedrīkst būt situācija, ka augstskola atnāk ar savu studējošo pašvaldies budžeta sadalījumu un gada pasākumu plānu.
- Nedrīkst būt situācija, ka augstskola uzspiež finansēt noteiktus pulciņus vai pat draud pašvaldei un tās biedriem kā studējošajiem.
- Nedrīkst būt situācija, ka studējošo pašvaldei nav iespējams tikt klāt no viņu budžeta apmaksātajiem rēķiniem.
- Nepareiza šķiet parāk smalka finansējuma saskaldīšana gada griezumā, kas apgrūtina pasākumu plānošanu un laicīgu rēķinu apmaksāšanu.

Latvijas Studentu apvienība 2009. gadā ir pieņēmusi pozīciju "Augstākās izglītības iestādes finansējums studējošo pašvaldei", kur tiek minēts, ka, pamatojoties uz Augstskolu likumu, katras augstskolas obligāts pienākums ir sniegt finansējumu augstskolas studējošo pašvaldei vismaz vienas divsimtās daļas apmērā no budžeta, ko apstiprina augstskolas senāts.

3.5. Budžeta un maksas vietas

Budžeta studiju vieta - studiju vieta, kur studijas tiek finansētas no budžeta līdzekļiem. No valsts budžeta līdzekļiem finansējamo studiju vietu skaitu augstskolā nosaka izglītības un zinātnes ministrs pēc Augstākās izglītības padomes priekšlikuma, bet vēl ir iespējams budžeta vietu iegūt, ja to nodrošina pati augstākās izglītības iestāde par saviem līdzekļiem.

Studiju finansējuma apmēru, ko augstskolai vai koledžai piešķir no valsts budžeta līdzekļiem bakalaura, profesionālo un maģistra studiju programmu īstenošanai, ar aprēķina formulu var iepazīties [Ministru kabineta noteikumu Nr.994 14. punkts]

Maksas studiju vieta – paša studenta (vai viņa vecāku, radnieku, potenciālo darba devēju u.tml.) apmaksāta vieta studijām augstskolā. Maksas vietu skaitu nosaka pati augstskola. Studiju maksas lielumu nosaka pati augstskola – parasti senātā vai senāta apstiprinātā kārtībā.

3.6. Augstskolas struktūrvienības

Izglītības un zinātniskā darba veikšanai augstskolas var veidot struktūrvienības — katedras, profesoru grupas, fakultātes (nodaļas), zinātniskās un mācību laboratorijas, institūtus u.c.

Fakultāte, nodaļa – Augstskolu likumā paredzētās struktūrvienības augstskolā, kas paredzētas studiju īstenošanai. Fakultāte ir struktūrvienība, kuras zinātniskais potenciāls ir pietiekams doktora grāda piešķiršanai. Ja tas tāds nav, tad to vietā veido nodaļu. Jāpiezīmē, ka vairākas augstskolas pēdējo gadu laikā ir izveidojušas fakultātes, kaut arī to zinātniskais potenciāls nav pietiekams. Fakultāti vada dekāns.

Institūts – Augstskolu likumā paredzēta struktūrvienība pētniecības veikšanai. Institūta zinātniskajam potenciālam jābūt pietiekamam doktora grāda piešķiršanai. Institūtu vada direktors. Vairāku augstskolu nosaukumā minētais vārds institūts nav korekts no Augstskolu likuma viedokļa, taču šo jautājumu augstskolas parasti izvairās risināt zināmas nosaukuma tradīcijas vārdā.

Zinātniskais institūts - Augstskolu likumā paredzēts, ka to augstskolas var izveidot kā struktūrvienību, kā arī var dibināt kā publiskās aģentūras, ievērojot Zinātniskās darbības likumā noteikto kārtību un tad šāda zinātniskā institūta darbību, finansēšanas un uzraudzības, kā arī reorganizācijas un likvidācijas kārtību nosaka augstskolas satversmē.

Augstskolas vai koledžas filiāle — akreditētas augstskolas vai koledžas izveidota struktūrvienība, kurai ir zināma organizatoriska patstāvība, kura ir teritoriāli atdalīta no augstskolas vai koledžas atrašanās vietas (atrodas citā valstī vai citā apdzīvotā vietā) un kuras pamatuzdevums ir īstenot attiecīgās augstskolas vai koledžas akreditētas studiju programmas.

3.7. Augstākās izglītības iestāde

Vārdus "universitāte", "augstskola", "akadēmija" vai "koledža" ir tiesības ietvert tikai to izglītības iestāžu nosaukumos, kuras īsteno studiju programmas, vai to dibināto institūciju

nosaukumos. Vārdu "universitāte" savā nosaukumā ir tiesības ietvert augstskolai, kura atbilst šādiem kritērijiem:

- 1) īsteno bakalaura, maģistra un doktora studiju programmas. Doktora studiju programmās promocijas darbu aizstāvēšana notiek katru gadu;
- 2) vismaz 65 procentiem no akadēmiskajos amatos ievēlētajām personām ir doktora zinātniskais grāds;
- 3) izdod zinātniskus periodiskus izdevumus augstskolā īstenotajās studiju programmās;
- 4) galvenajās zinātņu nozarēs, kurās īsteno studiju programmas, ir izveidotas augstskolas struktūrvienības vai zinātniskās institūcijas un tajās tiek veikta zinātniskā darbība.

Augstskolas nosaukumā nedrīkst ietvert vārdu "institūts" [Augstskolu likuma 3. pants]

Koledža - Saskaņā ar Augstskolu likumu, koledžas paredzētas pirmā līmeņa profesionālo studiju programmu īstenošanai. Profesionālās izglītības likums paredz, ka koledžas var realizēt arī vidējo profesionālo izglītību. Pastāv gan neatkarīgas koledžas (gan valsts, gan privātas), gan arī augstskolu koledžas.

3.8. Latvijas Studentu apvienība un studējošo pašpārvalde

Latvijas Studentu apvienība – saskaņā ar Augstskolu likuma 64.2 pantu, „*Latvijas Studentu apvienība ir studējošo pašpārvalžu koleģiāla apvienība, kurā ietilpst visu akreditēto augstskolu studējošo pašpārvalžu pārstāvji.*”

Studējošo pašpārvalde – augstskolā izveidota institūcija, kas domāta augstskolas personāla daļas – studējošo – interešu aizstāvēšanai. Tās būtiskākās tiesības ir pieprasīt un saņemt informāciju no jebkuras augstskolas struktūrvienības jebkurā jautājumā, kas skar studējošo intereses, piedalīties ar balsstiesībām visās augstskolas koleģiālajās lēmēj institūcijās, iesniegt priekšlikumus izlemšanai jebkurā augstskolas lēmēj institūcijā, piemērot veto fakultātes domē, senātā un satversmes sapulcē jebkurā jautājumā, kas skar studējošo intereses. Saskaņā ar Augstskolu likumu, „*augstskolas un koledžas vadības institūciju pienākums ir atbalstīt un sekmēt studējošo pašpārvaldes darbību. Studējošo pašpārvaldi no augstskolas vai koledžas budžeta finansē apmērā, kas nav mazāks par vienu divsimto daļu (0,5%) no augstskolas vai koledžas gada budžeta.*”

3.9. Augstskolu pašpārvalde un struktūrvienības

Augstskolas galvenās lēmēj institūcijas ir satversmes sapulce, senāts, rektors un akadēmiskā šķirējtiesa [Augstskolu likuma 12. pants].

Satversmes sapulce – augstskolas augstākā lēmējinstītūcija. Satversmes sapulci ievēlē, aizklāti balsojot, no:

- 1) akadēmiskā personāla;
- 2) studējošajiem;
- 3) vispārējā augstskolas personāla.

Akadēmiskā personāla pārstāvju īpatsvars satversmes sapulcē nedrīkst būt mazāks par 60 procentiem un studējošo īpatsvars — ne mazāks par 20 procentiem.

Satversmes sapulce:

- 1) pieņem un groza augstskolas satversmi;
- 2) ievēlē un atceļ rektoru;
- 3) noklausās rektora pārskatu;
- 4) ievēlē senātu vai apstiprina tā ievēlēšanas atbilstību augstskolas satversmei;
- 5) ievēlē akadēmisko šķīrējtiesu;
- 6) apstiprina senāta un akadēmiskās šķīrējtiesas nolikumus

Tā pilda arī citas funkcijas, ko nosaka augstskolas satversme [Augstskolu likuma 13., 14. pants].

Senāts - augstskolas personāla koleģiāla vadības institūcija un lēmējinstītūcija, kas apstiprina kārtību un noteikumus, kuri regulē visas augstskolas darbības sfēras (izskata un apstiprina studiju programmas, dibina un likvidē struktūrvienības u.c.). Senātā studentu pārstāvjiem jābūt vismaz 20% no kopskaita.

Veto tiesības senātā – īpašas tiesības, kas paredzētas augstskolas senāta pieņemtu lēmumu spēka apturēšanai. Tādas tiesības ir piešķirtas studentiem – senatoriem un atsevišķās augstskolās rektoram. Pēc veto piemērošanas jautājumu izskata saskaņošanas komisija, kas saskaņo pušu intereses un kuru izveido attiecīgā vadības institūcija pēc paritātes principa. Saskaņošanas komisijas lēmumu apstiprina attiecīgā vadības institūcija ar klātesošo divu trešdaļu balsu vairākumu. Studentu pārstāvjiem arī fakultāšu domēs un satversmes sapulcē ir veto tiesības jautājumos, kas skar studējošo intereses.

Augstskolas padomnieku konvents - konsultatīva institūcija, kuras galvenais uzdevums ir konsultēt senātu un rektoru augstskolas attīstības stratēģijas jautājumos. Padomnieku konventam ir tiesības ierosināt jautājumu izskatīšanu senātā un satversmes sapulcē. Padomnieku konventa nolikumu apstiprina un locekļus ievēlē augstskolas senāts.

Rektors – augstskolas augstākā amatpersona, kas īsteno augstskolas vispārējo administratīvo vadību un bez īpaša pilnvarojuma pārstāv augstskolu. Rektora amatā var ievēlēt profesoru vai personu ar doktora zinātnisko grādu (universitātēs – profesoru) uz ne vairāk kā pieciem gadiem un ne vairāk kā divus termiņus pēc kārtas.

Prorektors – rektora vietnieks kādos noteiktos jautājumos. Palīdz rektoram konkrētā jomā, līdzīgi kā direktora vietnieki skolā.

Kanclers/finanšu prorektors – universitātēs amatpersona, kas ir atbildīga par finanšu lietu vešanu un finanšu politikas noteikšanu. Ne visās universitātēs ir šāds amats, jo tā vajadzību neregulē neviens normatīvas ārējais akts. Pirms kāda laika gaisā virmoja ideja augstskolās iecelt valsts kanclerus, lai kontrolētu augstskolas finanšu darbību. Toreiz daudzi bija pret (tai skaitā, LSA), tāpēc to neapstiprināja.

Augstskolas revīzija - kontroles veids: augstskolas saimnieciski finansiālās darbības pārbaude, ko veic revidenti, lai atklātu un novērstu trūkumus tās darbībā, kā arī pārbaudītu tās darbības likumību. Revīziju veic zvērināts revidents vai, pamatojoties uz Augstskolu likuma 18. pantu, augstskola izveido pati revīzijas komisiju, kura darbojas augstskolas satversmē noteiktajā kārtībā.

Akadēmiskā šķīrējtiesa - augstskolas institūcija, kas izveidota strīdu izskatīšanai starp augstskolas amatpersonām, struktūrvienību pārvaldes institūcijām, kas atrodas pakļautības attiecībās, kā arī studējošo un akadēmiskā personāla iesniegumu izskatīšanai par augstskolas satversmē noteikto akadēmisko brīvību un tiesību ierobežojumiem un pārkāpumiem.

3.10. Studiju struktūra

Izglītības tematiskā joma – līdzīga profila studiju programmas apvienošs termins. Jomu skaits ir noteikts ar Ministru kabineta noteikumiem. Piemēram, uzņēmējdarbība un administrēšana (visas vadības zinību un uzņēmējdarbības vadības studiju programmas), sociālās un cilvēkrīcības zinātnes (visas ekonomikas, socioloģijas, psiholoģijas, politoloģijas u.c. studiju programmas), humanitārās un mākslas zinātnes (studiju programmas vēsturē, filoloģijā, teoloģijā, mākslā un mūzikā u.tml.) u.t.t.

Studiju līmenis – studiju programmu īstenošanas līmenis dažādo studiju satura, uzņemšanas un nobeigšanas prasību dēļ. Izšķir pamatstudiju līmeni (ietilpst pirmā līmeņa profesionālās (koledžas), bakalaura, profesionālā bakalaura un profesionālās studiju programmas), maģistratūras līmeni (ietilpst maģistra un profesionālā maģistra studiju programmas) un doktorantūras līmeni (ietilpst doktora studiju programmas).

Studiju programma – studiju īstenošanas metode, kurā tiek apkopots studiju plāns (studiju kursu saraksts), pasniedzēju sastāvs un prasības noteikta viena grāda vai kvalifikācijas iegūšanai. Studiju programmu vada studiju programmas direktors.

Studiju modulis — studiju programmas sastāvdaļa, ko izveido, apvienojot studiju kursus vai to daļas, kuriem ir kopīgs mērķis un sasniedzami studiju rezultāti.

Studiju kurss — noteiktā līmenī un apjomā organizēts studiju programmai atbilstošu zināšanu, prasmju un kompetences sistēmas izklāsts, kam ir definēti studiju rezultāti, par kuru sasniegšanu tiek piešķirti kredītpunkti.

4. Nobeigums

J. Pūce: “Nobeidzot SENATORA MINIMUMU, vēlētos aicināt studentus – senatorus nebaidīties būt aktīviem senāta ikdienā. Produktīvu darbu senātā novērtēs ikviens. Tas arī veicinās viedokļa respektēšanu tādos gadījumos, kad students – senators ir pretējās domās kā augstskolas vadība vai senāta vairākums. Tā jau ir puse uzvaras. Skaidrs, ka pastāv bailes no augstskolas administrācijas vai akadēmiskā personāla attriebības. Taču savā līdzšinējā praksē studentu pārstāvniecībā esmu dzirdējis tikai par dažiem, īpašiem gadījumiem, kad šādas bailes ir izrādījušās reālas. Parasti augstskolas jūtas pat glaimotas, ka tās studenti ir aktīvi, aizstāvot savas tiesības.”